

Центральноукраїнський державний університет
імені Володимира Винниченка
Volodymyr Vynnychenko Central Ukrainian State University

Кафедра філософії та соціальних наук
Department of Philosophy and Social Science

РОБОЧА ПРОГРАМА НАВЧАЛЬНОЇ ДИСЦИПЛІНИ
WORK PROGRAM OF THE ACADEMIC DISCIPLINE

ФІЛОСОФІЯ ПРАВА / PHILOSOPHY OF LAW

Другого (магістерського) рівня вищої освіти
Second (master's) level of higher education

Галузь знань / Field of study: D «Бізнес, адміністрування та права» / D
Business, Administration and Law

Спеціальність / Speciality: D8 Право / D8 Law

Освітньо-професійна програма / Program subject area: *Право / Law*

Факультет / Faculty: *Психології та історії / Psychology and history*

форма навчання / Form of study: *денна, заочна / full-time, part-time*

Кропивницький / Kropyvnytskyi – 2025-2026

1. Опис навчальної дисципліни / Description of the academic discipline

Найменування показників / Name of indicators	Галузь знань, спеціальність, рівень вищої освіти / Field of study, Speciality, higher education level	Характеристика навчальної дисципліни / Characteristics of the academic discipline
Кількість кредитів / Credits: 3,5	Галузь знань / Field of study: D «Бізнес, адміністрування та права» / D Business, Administration and Law	Тип дисципліни / Type of discipline: Нормативна / Normative
		Форма навчання / Form of study денна, заочна / full-time, part-time
Модулів / Modules: 3	Спеціальність / Speciality: D8 Право / D8 Law	Рік підготовки / Year of study: 1
Індивідуальне науково-дослідне завдання / Individual research task (назва / name) Глосарій / Glossary		Семестр / Semester: 1
Загальна кількість годин / Total hours: 105	Освітньо-професійна програма / Program subject area: Право / Law	Аудиторні / Auditoriums: 36/16
Тижневих годин для денної форми навчання / Weekly hours for full-time study: 3	Рівень вищої освіти / Higher education level: другий (магістерський) / second (master's)	Лекції / Lectures: 20/10 год. / hours
		Семінарські / Seminars: 16/6 год. / hours
		Консультації / Consultations: 4 год. / hours
		Самостійна робота / Independent work: 69/89 год. / hours
		Вид контролю / Type of control: Залік / Test

2. МЕТА І ЗАВДАННЯ ДИСЦИПЛІНИ / PURPOSE AND OBJECTIVES OF THE DISCIPLINE

Філософія права є однією з світоглядних форм пізнання права, яка займається дослідженням смислу права, його сутності, основ і місця в житті людини і суспільства. Сучасний етап розвитку, який характеризується утвердженням цінностей права, свободи, рівності та справедливості, моральних канонів, обумовлює особливу актуальність вивчення дисципліни. Юрист повинен володіти не тільки професійними знаннями й навичками їх застосування в практичній діяльності, але й сформованими морально-етичними якостями, правовою культурою.

В цьому плані важливе значення мають світогляд і правосвідомість юриста, формування яких забезпечується вивченням світоглядних, методологічних дисциплін, вагоме місце серед яких належить філософії права. Ця міждисциплінарна наука є важливим компонентом освітнього процесу підготовки здобувачів освіти за другим (магістерським) рівнем спеціальності 081 Право.

Philosophy of law is one of the worldview forms of knowledge of law, which is engaged in the study of the meaning of law, its essence, foundations and place in the life of man and society. The modern stage of development, which is characterized by the affirmation of the values of law, freedom, equality and justice, moral canons, determines the special relevance of studying the discipline. A lawyer must possess not only professional knowledge and skills of their application in practical activities, but also formed moral and ethical qualities, legal culture.

In this regard, the worldview and legal consciousness of a lawyer are of great importance, the formation of which is ensured by the study of worldview, methodological disciplines, among which the philosophy of law occupies a significant place. This interdisciplinary science is an important component of the educational process of training applicants for the second (master's) level of the specialty 081 Law.

Мета вивчення дисципліни:

– підготовка професіоналів зі сформованою правосвідомість й правовою культурою, які в професійній діяльності спроможні вирішувати практичні завдання у сфері юриспруденції;

– отримання філософсько-правових знань, набуття навичок аналізу реальних правових процесів і вмінь приймати обґрунтовані рішення з приводу правових проблем щодо подальшої практичної діяльності.

Знання та вміння, отримані студентами під час вивчення навчальної дисципліни, використовуються в подальшому при написанні наукових статей, тез конференцій, вивченні інших дисциплін циклу професійної підготовки.

Досягнення мети здійснюється в процесі викладання Філософії права через вирішення **наступних завдань:**

– формувати у студентів системних знань про об'єкт, предмет і методи філософії права, понятійно-категоріальний апарат, історію становлення філософсько-правової думки, концепції праворозуміння, сутність та смисл права як міри свободи особи в її взаємовідносинах із державою, законом, особливості взаємодії юриспруденції та філософії права як форм суспільної свідомості,

– вплив на формування особистої громадянської позиції, правосвідомості та правової культури;

– вміти використовувати ціннісно-нормативні засади різних типів праворозуміння у науково-дослідній та практичній діяльності;

The purpose of studying the discipline:

– **training professionals with a developed legal awareness and legal culture, who are able to solve practical problems in the field of jurisprudence in their professional activities;**

– **obtaining philosophical and legal knowledge, acquiring skills in analyzing real legal processes and the ability to make informed decisions on legal problems for further practical activities.**

The knowledge and skills obtained by students during the study of the academic discipline are used in the future when writing scientific articles, conference abstracts, and studying other disciplines of the professional training cycle.

The goal is achieved in the process of teaching Philosophy of Law through solving the following tasks:

– to form in students systemic knowledge about the object, subject and methods of philosophy of law, conceptual and categorical apparatus, history of formation of philosophical and legal thought, concepts of legal understanding, essence and meaning of law as a measure of freedom of the individual in his/her relations with the state, law, peculiarities of interaction of jurisprudence and philosophy of law as forms of social consciousness,

– influence on formation of personal civic position, legal consciousness and legal culture;

– to be able to use value-normative principles of different types of legal understanding in scientific research and practical activities;

Очікувані результати навчання:

В результаті вивчення навчальної дисципліни здобувач вищої освіти повинен

Expected learning outcomes:

As a result of studying the academic discipline, the higher education applicant must

знати:

1) об'єкт, предмет і методи філософії права понятійно-категоріальний апарат філософії права;

2) зміст і специфіку основних ідей та підходів на різних етапах історичного розвитку філософсько-правової науки, типи та концепції праворозуміння, провідні проблеми сучасної філософії права;

3) сутність та смисл права як міри свободи особи в її взаємовідносинах із державою, законом;

4) особливості взаємодії юриспруденції та філософії права;

5) світоглядні та методологічні аспекти становлення системи юридичних знань.

know:

1) the object, subject and methods of the philosophy of law, the conceptual and categorical apparatus of the philosophy of law;

2) the content and specificity of the main ideas and approaches at different stages of the historical development of philosophical and legal science, types and concepts of legal understanding, leading problems of modern philosophy of law;

3) the essence and meaning of law as a measure of individual freedom in its relationship with the state, the law;

4) the peculiarities of the interaction of jurisprudence and the philosophy of law;

5) worldview and methodological aspects of the formation of the system of legal knowledge.

вміти:

1) здійснювати критичний аналіз особливостей різних типів праворозуміння, давати характеристику основним концепціям філософії права;

2) визначати єдність і відмінності між природним та позитивним правом;

3) інтегрувати методологічні можливості філософського та правового підходів щодо аналізу актуальних проблем розвитку правової реальності;

4) аналізувати філософсько-правові та юридичні категоріальні конструкти на основі правових цінностей, етичних категорій;

5) застосовувати критичне мислення як оціночне ставлення до ідей, гіпотез, тощо;

6) аналізувати проблеми сучасного життя із використанням філософських понять, категорій і термінів;

7) встановлювати кореляцію важливих питань етики, філософії права, сучасної духовної культури людства;

8) дотримуватись принципу толерантності в міжкультурній комунікації;

9) вести діалоги на паритетних засадах співробітництва та колегіальної і гендерної рівності.

be able to:

1) carry out a critical analysis of the features of different types of legal understanding, characterize the main concepts of the philosophy of law;

2) determine the unity and differences between natural and positive law;

3) integrate the methodological possibilities of philosophical and legal approaches to the analysis of current problems of the development of legal reality;

4) analyze philosophical-legal and legal categorical constructs based on legal values, ethical categories;

5) apply critical thinking as an evaluative attitude to ideas, hypotheses, etc.;

6) analyze the problems of modern life using philosophical concepts, categories and terms;

7) establish a correlation between important issues of ethics, philosophy of law, and modern spiritual culture of humanity;

8) adhere to the principle of tolerance in intercultural communication;

9) conduct dialogues on the basis of parity, cooperation and collegial and gender equality.

В РЕЗУЛЬТАТІ ВИВЧЕННЯ НАВЧАЛЬНОЇ ДИСЦИПЛІНИ У СТУДЕНТИ ПОВИННІ СФОРМУВАТИСЯ НАСТУПНІ **КОМПЕТЕНТНОСТІ**:

AS A RESULT OF STUDYING THE ACADEMIC DISCIPLINE, STUDENTS SHOULD DEVELOP THE FOLLOWING **COMPETENCIES**:

Інтегральна компетентність (ІК)

Здатність розв'язувати задачі дослідницького та/або інноваційного характеру у сфері права

Integral competence (IC)

The ability to solve problems of a research and/or innovative nature in the field of law

Загальні компетентності (ЗК)

ЗК 1. Здатність до абстрактного мислення, аналізу та синтезу.

ЗК 3. Здатність до пошуку, оброблення та аналізу інформації з різних джерел.

ЗК 4. Здатність до адаптації та дії в новій ситуації.

ЗК 5. Здатність спілкуватися іноземною мовою у професійній сфері як усно, так і письмово.

ЗК 6. Здатність генерувати нові ідеї (креативність).

ЗК 7. Здатність приймати обґрунтовані рішення.

General Competencies (GC)

GC 1. Ability to think abstractly, analyze and synthesize.

GC 3. Ability to search, process and analyze information from various sources.

GC 4. Ability to adapt and act in a new situation.

GC 5. Ability to communicate in a foreign language in a professional field, both orally and in writing.

GC 6. Ability to generate new ideas (creativity).

GC 7. Ability to make informed decisions.

Спеціальні (фахові, предметні) компетентності (SC|СК)

СК 1. Здатність застосовувати принципи верховенства права для розв'язання складних задач і проблем, у тому числі, у ситуаціях правової невизначеності.

СК 6. Здатність обґрунтовувати та мотивувати правові рішення, давати розгорнуту юридичну аргументацію.

СК 10. Здатність ухвалювати рішення у ситуаціях, що вимагають системного, логічного та функціонального тлумачення норм права, а також розуміння особливостей практики їх застосування.

СК 11. Здатність критично оцінювати ефективність представництва і захисту прав, свобод та інтересів клієнтів.

СК 13. Здатність доносити до фахівців і нефахівців у сфері права інформацію, ідеї, зміст проблем та характер оптимальних рішень з належною аргументацією.

Special (professional, subject) competencies (SC)

SC 1. Ability to apply the principles of the rule of law to solve complex tasks and problems, including in situations of legal uncertainty.

SC 6. Ability to justify and motivate legal decisions, to provide detailed legal reasoning.

SC 10. Ability to make decisions in situations that require a systematic, logical and functional interpretation of legal norms, as well as an understanding of the specifics of their application.

SC 11. Ability to critically evaluate the effectiveness of representing and protecting the rights, freedoms and interests of clients.

SC 13. Ability to convey information, ideas, the content of problems and the nature of optimal solutions to specialists and non-specialists in the field of law with proper reasoning.

Програмні результати навчання:

РН 1. Оцінювати природу та характер суспільних процесів і явищ, і виявляти розуміння меж та механізмів їх правового регулювання.

РН 4. Здійснювати презентацію свого дослідження з правової теми, застосовуючи першоджерела та прийоми правової інтерпретації складних комплексних проблем, що постають з цього дослідження, аргументувати висновки.

РН 5. Вільно спілкуватися правничою іноземною мовою (однією з офіційних мов Ради Європи) усно і письмово.

РН 9. Генерувати нові ідеї та використовувати сучасні технології у наданні правничих послуг.

РН 17. Інтегрувати необхідні знання та розв'язувати складні задачі правозастосування у різних сферах професійної діяльності.

Program learning outcomes:

RN 1. Evaluate the nature and character of social processes and phenomena, and demonstrate understanding of the boundaries and mechanisms of their legal regulation.

RN 4. Present your research on a legal topic, using primary sources and methods of legal interpretation of complex complex problems arising from this research, and argue your conclusions.

RN 5. Communicate fluently in a legal foreign language (one of the official languages of the Council of Europe) orally and in writing.

RN 9. Generate new ideas and use modern technologies in the provision of legal services.

RN 17. Integrate the necessary knowledge and solve complex law enforcement tasks in various areas of professional activity.

Міждисциплінарні зв'язки: дисципліна «Філософія права» пов'язана з такими дисциплінами, як Теорія держави і права, Історія держави і права України, Історія держави і права зарубіжних країн, Історія політичних та правових учень, Порівняльне правознавство, галузеві юридичні дисципліни, Загальна філософія, Стандарти професійної діяльності правника.

Interdisciplinary connections: the discipline "Philosophy of Law" is related to such disciplines as Theory of State and Law, History of State and Law of Ukraine, History of State and Law of Foreign Countries,

History of Political and Legal Doctrines, Comparative Law, sectoral legal disciplines, General Philosophy, Standards of Professional Activity of a Lawyer.

Інформативна частина дисципліни органічно інтегрована в систему знань, які отримуються в процесі вивчення інших дисциплін з метою об'єднання методологічних можливостей філософсько-правового та юридичного підходів до вивчення актуальних проблем правового буття та пізнання.

Логічна послідовність вивчення дисципліни полягає в тому, що спочатку виробляється загальне уявлення про філософію права, її предмет і призначення, потім розкриваються особливості етапів її історичного розвитку та відповідних світоглядно-ціннісних установок, після чого викладається зміст основних проблем правової онтології, правової антропології, правової аксіології й правової методології в контексті вітчизняної та загальноєвропейської традиції.

Загальною вимогою вивчення курсу є формування особистісного ставлення до світоглядних і методологічних проблем філософії права на основі аналізу наукової і навчальної літератури. У зв'язку з цим рекомендацією щодо самостійного освоєння і поглиблення знань з філософії права може слугувати критичне осмислення рекомендованих першоджерел і монографічних досліджень, опрацювання основних навчальних і навчально-методичних видань.

The informative part of the discipline is organically integrated into the system of knowledge obtained in the process of studying other disciplines in order to combine the methodological capabilities of philosophical-legal and legal approaches to the study of current problems of legal existence and cognition.

The logical sequence of studying the discipline is that first a general idea of the philosophy of law, its subject and purpose is developed, then the features of the stages of its historical development and the corresponding worldview and value orientations are revealed, after which the content of the main problems of legal ontology, legal anthropology, legal axiology and legal methodology is presented in the context of the domestic and pan-European tradition.

The general requirement for studying the course is the formation of a personal attitude to the worldview and methodological problems of the philosophy of law based on the analysis of scientific and educational literature. In this regard, a recommendation for independent study and deepening of knowledge in the philosophy of law may be a critical reflection of the recommended primary sources and monographic studies, and the study of the main educational and educational-methodological publications.

3. Програма навчальної дисципліни / Program of the academic discipline

Модуль I. Предмет, функції, призначення філософії права /

Module I. Subject, functions, purpose of philosophy of law

Тема 1. Філософія права, її зміст та призначення /

Topic 1. Philosophy of law, its content and purpose

Специфіка філософського осмислення соціально-культурних феноменів.

Філософсько-світоглядний сенс права та його роль у формуванні свободи особи та почуття відповідальності.

Філософія права як світогляд, наука та навчальна дисципліна. Історичний характер становлення і формування філософії права як міждисциплінарної галузі наукового знання. Предмет філософії права: онтологічний, антропологічний, гносеологічний, історико-логічний аспекти. Основні питання філософії права. Функції філософії права: світоглядна, ціннісна, методологічна, прогностична тощо.

Філософський та юридичний аспекти права, їх спільність, відмінність і особливості. Особливості філософського підходу до права.

Місце філософії права в системі соціогуманітарного знання та юридичної освіти. Співвідношення предметів філософії права, загальної теорії права та соціології права.

Фундаменталізація юридичної освіти як важливе завдання курсу філософії права. Значення філософії права для правотворчої, правозастосовчої, правоохоронної та правоосвітньої діяльності.

Specifics of philosophical understanding of socio-cultural phenomena.

Philosophical and ideological meaning of law and its role in the formation of individual freedom and a sense of responsibility.

Philosophy of law as a worldview, science and academic discipline. Historical nature of the formation and formation of philosophy of law as an interdisciplinary branch of scientific knowledge. Subject of philosophy of law: ontological, anthropological, epistemological, historical-logical aspects. Main issues of philosophy of law. Functions of philosophy of law: worldview, value, methodological, prognostic, etc.

Philosophical and legal aspects of law, their commonality, difference and peculiarities. Peculiarities of the philosophical approach to law.

Place of philosophy of law in the system of socio-humanitarian knowledge and legal education. Correlation of subjects of philosophy of law, general theory of law and sociology of law.

Fundamentalization of legal education as an important task of the course of philosophy of law. The importance of legal philosophy for law-making, law enforcement, law enforcement and legal education activities.

Тема 2. Правова онтологія. Право як феномен культурно-цивілізаційного процесу / Topic 2. Legal ontology. Law as a phenomenon of the cultural and civilizational process

Особливості і завдання філософської онтології. Специфіка, зміст правової онтології, її місце в системі філософії права.

Правова реальність як форма здійснення ідеї права. Ідея права, норма права та правове життя як рівні правової реальності.

Право природне і позитивне.

Концепції праворозуміння. Поняття та різновиди юснатуралізму. Природно-правове мислення. Становлення юридичного позитивізму, діалог з теоретиками природного права та історичної школи права. Типи юридичного позитивізму (легізм, нормативізм, етатизм). Юридичний лібертаризм.

Форми буття права. Право як закон, припис, норма. Співвідношення права і закону як проблема правової онтології. Протиправний закон і неправове законодавство як ігнорування ідеалу свободи, рівності, справедливості.

Право, правовідносини, правосвідомість на різних етапах історичного процесу. Особливості взаємодії і відносна самостійність правосвідомості та суспільного буття.

Features and tasks of philosophical ontology. Specificity, content of legal ontology, its place in the system of philosophy of law.

Legal reality as a form of realization of the idea of law. The idea of law, the norm of law and legal life as levels of legal reality.

Natural and positive law.

Concepts of legal understanding. Concept and varieties of jusnaturalism. Natural-legal thinking. Formation of legal positivism, dialogue with theorists of natural law and the historical school of law. Types of legal positivism (legalism, normativism, statism). Legal libertarianism.

Forms of being of law. Law as a law, prescription, norm. The relationship of law and law as a problem of legal ontology. Unlawful law and illegal legislation as ignoring the ideal of freedom, equality, justice.

Law, legal relations, legal consciousness at different stages of the historical process. Peculiarities of interaction and relative independence of legal consciousness and social existence.

Тема 3. Філософські аспекти взаємодії права та влади /

Topic 3. Philosophical aspects of the interaction of law and power

Сутність, механізми функціонування влади. Проблема легітимації влади. Співвідношення влади і права. Форми організації державної влади. Тоталітаризм як антиправова та антидержавна форма організації державної влади, як радикальне заперечення прав і свобод особи.

Філософсько-правове розуміння сутності правової і соціальної ролі держави. Принцип верховенства права і законності. Права і свободи людини і громадянина. Людина, держава, право.

Сутність, природа, специфіка громадянського суспільства. Громадянське суспільство і держава. Влада та право у цивілізації майбутнього.

Філософсько-правові проблеми правотворчості та правозастосування. Політизація і ідеологізація права, правовий нігілізм, деформації правосвідомості як перешкода ефективності правотворчості.

Філософські проблеми правосуддя. Філософсько-методологічні проблеми правоохоронної діяльності, співвідношення моральних, правових та естетичних її основ. Моральний зміст діяльності правоохоронних органів як необхідний та універсальний засіб у вирішенні конфліктних ситуацій в службовій діяльності, забезпеченні виконання професійного обов'язку. Морально-правова регламентація діяльності правоохоронних органів і моральний вибір. Конфлікт обов'язку та совісті у моральному виборі правоохоронців.

The essence, mechanisms of the functioning of power. The problem of legitimation of power. The relationship between power and law. Forms of organization of state power. Totalitarianism as an anti-legal and anti-state form of organization of state power, as a radical denial of the rights and freedoms of the individual.

Philosophical and legal understanding of the essence of the legal and social role of the state. The principle of the rule of law and legality. Rights and freedoms of man and citizen. Man, state, law.

The essence, nature, specificity of civil society. Civil society and state. Power and law in the civilization of the future.

Philosophical and legal problems of lawmaking and law enforcement. Politicization and ideologization of law, legal nihilism, deformations of legal consciousness as an obstacle to the effectiveness of lawmaking.

Philosophical problems of justice. Philosophical and methodological problems of law enforcement, the correlation of its moral, legal and aesthetic foundations. The moral content of the activities of law enforcement agencies as a necessary and universal means of resolving conflict situations in official activities, ensuring the fulfillment of professional duty. Moral and legal regulation of the activities of law enforcement agencies and moral choice. The conflict of duty and conscience in the moral choice of law enforcement officers.

Модуль II. Історичні типи філософії права /

Module II. Historical types of philosophy of law

Тема 4. Історичні типи філософії права / Topic 4. Historical types of philosophy of law

Філософія права Античності та Середньовіччя. Геракліт. Демокріт. Софісти. Сократ. Платон. Арістотель. Епікур. Стоїцизм. Цицерон. Давньогрецькі філософи про справедливість, право, ідеальну державу. Римські юристи.

А. Августин. Фома Аквінський.

Філософсько-правова думка доби Відродження та Реформації. Н. Макіавеллі, М. Лютер, Ж. Боден.

Філософсько-правова думка Нового часу. Г. Гроцій. Т. Гоббс про природний стан, суспільний договір, природне право та юридичні закони. Свобода як головний чинник права в філософії Дж. Локка. Т. Гоббс. Дж. Локк. Філософсько-правові ідеї французьких просвітників. Ш.-Л. Монтескє. Ж.-Ж. Руссо. Мораль і право в філософській концепції І.Канта. Філософсько-правова концепція Г. Гегеля.

Історична школа права і марксизм. Ф. К. Савіньї. Г. Ф. Пухта. К. Маркс. Ф. Енгельс.

Філософсько-правова думка доби Київської Русі. Філософсько-правова думка в Києво-Могилянській Академії. Філософсько-правові ідеї у творчості діячів української науки.

Philosophy of law of Antiquity and the Middle Ages. Heraclitus. Democritus. Sophists. Socrates. Plato. Aristotle. Epicurus. Stoicism. Cicero. Ancient Greek philosophers on justice, law, ideal state. Roman lawyers.

A. Augustine. Thomas Aquinas.

Philosophical and legal thought of the Renaissance and Reformation. N. Machiavelli, M. Luther, J. Bodin.

Philosophical and legal thought of the Modern Age. G. Grotius. T. Hobbes on the state of nature, social contract, natural law and legal laws. Freedom as the main factor of law in the philosophy of J. Locke. T. Hobbes. J. Locke. Philosophical and legal ideas of the French enlighteners. C.-L. Montesquieu. J.-J. Rousseau. Morality and law in the philosophical concept of I. Kant. Philosophical and legal concept of G. Hegel.

Historical school of law and Marxism. F. K. Savigny. G. F. Pukhta. K. Marx. F. Engels.

Philosophical and legal thought of the Kievan Rus' era. Philosophical and legal thought in the Kyiv-Mohyla Academy. Philosophical and legal ideas in the work of Ukrainian scientists.

Тема 5. Філософія права XX - XXI століття /

Topic 5. Philosophy of Law of the 20th - 21st Century

Загальна характеристика сучасної філософії права.

Трансформація юридичного позитивізму в нео- та постпозитивізм. Концепції відродженого природного права.

Сучасні концепції філософії права. Г. Кельзен. Х. Харт. Р. Штаммлер. К. Ясперс. А. Кауфман. Ю. Хабермас.

General General Characteristics of Modern Philosophy of Law.

Transformation of Legal Positivism into Neo- and Post-Positivism. Concepts of Revival Natural Law.

Modern Concepts of Philosophy of Law. G. Kelsen. H. Hart. R. Stammler. K. Jaspers. A. Kaufmann. J. Habermas. Characteristics of Modern Philosophy of Law.

Transformation of Legal Positivism into Neo- and Post-Positivism. Concepts of Revival Natural Law.

Modern Concepts of Philosophy of Law. G. Kelsen. H. Hart. R. Stammler. K. Jaspers. A. Kaufmann. J. Habermas.

Змістовий модуль III. Основні проблеми філософії права /

Content Module III. Main Problems of Philosophy of Law

Тема 6. Правова антропологія / Topic 6. Legal Anthropology

Виникнення філософської антропології, її місце в системі філософії права. Вплив філософської антропології на розвиток правової думки. Поняття, основні питання правової антропології. Антропологічні основи права.

Природа людини і право. Людиномірність права. Гуманістична природа права.

Теорія природного права як підґрунтя філософсько-правового розуміння прав людини. Поняття, сутність прав людини. Права і свободи людини і громадянина як досягнення розвитку людства. Права людини як критерій легітимації правових інститутів. Інститут прав людини та його генеза в культурі.

Конституційне визнання особистості та людського життя як мета державної політики. Право як засіб досягнення рівності та справедливості. Свобода і юридична відповідальність: суспільний та індивідуальний виміри. Гуманізм і проблема покарання. Юридичний механізм забезпечення прав людини. Межа влади держави над людиною.

Філософія покарання: право покарання і право на покарання. Взаємообумовленість злочину і покарання. Природа інтерпретації покарання в

різних концепціях права. Покарання як правова форма реалізації справедливості. Моральність і законність в застосуванні покарання.

The emergence of philosophical anthropology, its place in the system of philosophy of law. The influence of philosophical anthropology on the development of legal thought. Concept, main issues of legal anthropology. Anthropological foundations of law.

The nature of man and law. The human dimension of law. The humanistic nature of law.

The theory of natural law as the basis of the philosophical and legal understanding of human rights. The concept, essence of human rights. The rights and freedoms of man and citizen as achievements of the development of mankind. Human rights as a criterion for the legitimation of legal institutions. The institute of human rights and its genesis in culture.

Constitutional recognition of the individual and human life as the goal of state policy. Law as a means of achieving equality and justice. Freedom and legal responsibility: social and individual dimensions. Humanism and the problem of punishment. The legal mechanism for ensuring human rights. The limit of the power of the state over a person.

Philosophy of punishment: the right to punish and the right to be punished. The interdependence of crime and punishment. The nature of the interpretation of punishment in different concepts of law. Punishment as a legal form of implementing justice. Morality and legality in the application of punishment.

Тема 7. Правова аксіологія. Ціннісний вимір права та система правових цінностей / Topic 7. Legal axiology. Value dimension of law and system of legal values

Правова аксіологія: історія виникнення, основні поняття та принципи, зв'язок з філософською аксіологією. Характеристика сучасних аксіологічних концепцій. Цінність як центральне поняття аксіології. Класифікація цінностей.

Загальнолюдські цінності як цілі права. Життя, гідність, власність, свобода, рівність, справедливість як загальнолюдські та правові цінності. Система цінностей та їх відображення у праві.

Свобода як цінність. Основні концепції свободи та їх соціальне підґрунтя. Свобода як можливість вибору. Свобода як пізнана необхідність. Свобода і відповідальність, діалектичні зв'язки між ними. Правові методи утвердження свободи і відповідальності у житті суспільства.

Справедливість і рівність як категорії правової аксіології. Структура справедливості. Історія та сучасні концепції справедливості. Ціннісні орієнтації особистості як найважливіші елементи її внутрішньої структури. Правовий ідеал.

Поняття інструментальної цінності права. Власна цінність права як методу цивілізованого вирішення конфліктів у суспільстві.

Legal axiology: history of emergence, basic concepts and principles, connection with philosophical axiology. Characteristics of modern axiological concepts. Value as a central concept of axiology. Classification of values.

Universal human values as goals of law. Life, dignity, property, freedom, equality, justice as universal human and legal values. System of values and their reflection in law.

Freedom as a value. Basic concepts of freedom and their social basis. Freedom as a possibility of choice. Freedom as a recognized necessity. Freedom and responsibility, dialectical connections between them. Legal methods of establishing freedom and responsibility in the life of society.

Justice and equality as categories of legal axiology. Structure of justice. History and modern concepts of justice. Value orientations of the individual as the most important elements of its internal structure. Legal ideal.

The concept of instrumental value of law. The intrinsic value of law as a method of civilized conflict resolution in society.

**Тема 8. Правова гносеологія: парадигма, доктрина, істина в праві
Методологія філософії права / Topic 8. Legal epistemology: paradigm, doctrine, truth in law.
Methodology of the philosophy of law.**

Поняття правової гносеології, її роль у вирішенні філософських та теоретико-правових проблем. Особливості предметного поля правової гносеології. Основні проблеми правової гносеології. Специфіка права як об'єкта теоретичного дослідження.

Елементи гносеологічної структури права. Рівні гносеології права.

Методологія правового пізнання та осмислення права. Ієрархія методів та підходів до вивчення права: філософсько-світоглядний підхід, загальнонаукові та спеціальні методи. Можливості застосування методів інших наук в юриспруденції. Методологія філософії права та її рівні. Метафізика, діалектика, структуралізм, екзистенціалізм, феноменологія, герменевтика, психоаналіз та інші методологічні засади філософсько-правового дискурсу. Принцип взаємодоповнюваності методів. Поліметодологізм як сучасна тенденція розвитку методології філософсько-правового знання.

Парадигма як основа правової теорії. Парадигма – сукупність сталих загальнозначущих правил, теорій, методів, схем наукової діяльності, що передбачає єдність у тлумаченні юридичної теорії, в організації емпіричних досліджень та інтерпретації її результатів. Перегляд філософсько-методологічної парадигми у сучасному праворозумінні.

Філософсько-правовий дискурс. Філософсько-методологічна рефлексія поняття істини в праві. Встановлення істини як мета правозастосовчої діяльності.

Оптимізація пізнання істини у справі як мета кримінально-процесуального права. Гносеологічний аспект основних принципів кримінального процесу – всебічного, повного та об'єктивного дослідження обставин справи, неупередженості слідства, суду, суворого дотримання прав і законних інтересів учасників кримінального процесу, принципу рівності та змагальності сторін, гласності діяльності суду, презумпції невинуватості тощо.

Розслідування злочину як різновид пізнавального процесу (переважно на епістемологічному рівні). Необхідність точного з'ясування обставин справи. Доказовий характер пізнання в ході розслідування. Криміналістична, слідча версія та наукова гіпотеза. Особливості пізнання під час розслідування злочину порівняно з науковим пізнанням. Кваліфікація злочину як встановлення істини. Судове доказування та встановлення істини в суді. Винесення вироку з точки зору досягнення істини.

The concept of legal epistemology, its role in solving philosophical and theoretical-legal problems. Features of the subject field of legal epistemology. Main problems of legal epistemology. Specificity of law as an object of theoretical research.

Elements of the epistemological structure of law. Levels of legal epistemology.

Methodology of legal cognition and comprehension of law. Hierarchy of methods and approaches to the study of law: philosophical and worldview approach, general scientific and special methods. Possibilities of applying methods of other sciences in jurisprudence. Methodology of the philosophy of law and its levels. Metaphysics, dialectics, structuralism, existentialism, phenomenology, hermeneutics, psychoanalysis and other methodological principles of philosophical and legal discourse. The principle of complementarity of methods. Polymethodology as a modern trend in the development of the methodology of philosophical and legal knowledge.

Paradigm as the basis of legal theory. Paradigm – a set of stable, universally significant rules, theories, methods, schemes of scientific activity, which provides for unity in the interpretation of legal theory, in the organization of empirical research and the interpretation of its results. A review of the philosophical and methodological paradigm in modern legal understanding.

Philosophical and legal discourse. Philosophical and methodological reflection of the concept of truth in law. Establishing truth as the goal of law enforcement activity.

Optimization of knowledge of the truth in a case as the goal of criminal procedural law. Epistemological aspect of the basic principles of criminal procedure – comprehensive, complete and objective study of the circumstances of the case, impartiality of the investigation, the court, strict observance of the rights and legitimate interests of participants in the criminal process, the principle of equality and adversarial nature of the parties, publicity of the court's activities, presumption of innocence, etc.

Investigation of a crime as a type of cognitive process (mainly at the epistemological level). The need for accurate clarification of the circumstances of the case. The evidentiary nature of knowledge during the investigation. Forensic, investigative version and scientific hypothesis. Features of knowledge during the investigation of a crime compared to scientific knowledge. Qualification of a crime as establishing the truth. Judicial evidence and establishing the truth in court. Sentencing from the point of view of achieving the truth.

Тема 9. Філософія права і особистість юриста / Topic 9. Philosophy of law and the personality of a lawyer

Особистість юриста як проблема філософії права. Особистість юриста як різновид професійного типу особистості. Юрист як суб'єкт і об'єкт правової діяльності. Система соціальних, моральних, психологічних якостей особистості юриста.

Філософська культура юриста. Усвідомлення вихідних підстав права, його соціальної значущості, закономірностей розвитку.

Гносеологічна культура. Розуміння особливостей пізнання правових явищ, поєднання істинності і справедливості у правових дослідженнях, специфіки форм і методів наукових досліджень у галузі права. Методологічна культура. Володіння філософським і загальнонауковими підходами, системою спеціальних методів у вирішенні завдань правотворчості і правозастосування, реформування правової системи суспільства.

Аксіологічна культура юриста. Усвідомлення соціальної та особистісної цінності права, правових ідеалів.

Педагогічна культура юриста. Особистісно-моральна культура юриста. Роль особистісних якостей юриста в утвердженні принципу справедливості в життєдіяльності суспільства. Особиста переконаність юриста в боротьбі з негативними проявами, особливо явищами корупції.

The personality of a lawyer as a problem of the philosophy of law. The personality of a lawyer as a type of professional personality type. The lawyer as a subject and object of legal activity. The system of social, moral, psychological qualities of the personality of a lawyer.

Philosophical culture of a lawyer. Awareness of the original foundations of law, its social significance, and patterns of development.

Epistemological culture. Understanding the features of cognition of legal phenomena, the combination of truth and justice in legal research, the specifics of the forms and methods of scientific research in the field of law. Methodological culture. Possession of philosophical and general scientific approaches, a system of special methods in solving the tasks of lawmaking and law enforcement, reforming the legal system of society.

The axiological culture of a lawyer. Awareness of the social and personal value of law, legal ideals.

Pedagogical culture of a lawyer. Personal and moral culture of a lawyer. The role of a lawyer's personal qualities in establishing the principle of justice in society. The lawyer's personal conviction in the fight against negative manifestations, especially corruption.

4. Структура навчальної дисципліни / Structure of the academic discipline

4.1. Денна форма / full-time

Назви змістових модулів і тем / Names of content Modules and topic	Кількість годин / Number of hours			
	Усього total	у тому числі / including		
		л / L	п / P	с.р./I.W.

1	2	3	4	5
Модуль 1. Предмет, функції, призначення філософії права / Module I. Subject, functions, purpose of philosophy of law				
Тема 1. Філософія права, її зміст та призначення / Topic 1. Philosophy of law, its content and purpose	10	2	2	6
Тема 2. Правова онтологія. Право як феномен культурно-цивілізаційного процесу / Topic 2. Legal ontology. Law as a phenomenon of the cultural and civilizational process	12	4	2	6
Тема 3. Філософські аспекти взаємодії права та влади / Topic 3. Philosophical aspects of the interaction of law and power	11	2		9
Разом за модулем 1: / Total for module 1	33	8	4	21
Модуль 2. Історичні типи філософії права / Module II. Historical types of philosophy of law				
Тема 4. Історичні типи філософії права / Topic 4. Historical types of philosophy of law	14	4	4	6
Тема 5. Філософія права ХХ-ХХІ століття / Topic 5. Philosophy of Law of the 20th - 21st Century	14	2		12
Разом за модулем 2 / Total for module 2	28	6	4	18
Модуль 3. Основні проблеми філософії права / Content Module III. Main Problems of Philosophy of Law				
Тема 6. Правова антропологія / Topic 6. Legal Anthropology	12	2	4	6
Тема 7. Правова аксіологія Ціннісний вимір права та система правових цінностей / Topic 7. Legal axiology. Value dimension of law and system of legal values	12	2	2	8
Тема 8. Правова гносеологія: парадигма, доктрина, істина в праві. Методологія філософії права / Topic 8. Legal epistemology: paradigm, doctrine, truth in law. Methodology of the philosophy of law	10	2	2	6
Тема 9. Філософія права і особистість юриста / Topic 9. Philosophy of law and the personality of a lawyer	10			10
Разом за модулем 3 / Total for module 3	44	6	8	30
Усього годин: / Total hours	105	20	16	69

4.2. Заочна форма / part-time

Назви змістових модулів і тем / Names of content Modules and topic	Кількість годин / Number of hours			
	усього/ total	у тому числі / including		
		Л / L	П / P	с.р./I.W.
<i>1</i>	<i>2</i>	<i>3</i>	<i>4</i>	<i>5</i>
Модуль 1. Предмет, функції, призначення філософії права / Module I. Subject, functions, purpose of philosophy of law				

Тема 1. Філософія права, її зміст та призначення / Topic 1. Philosophy of law, its content and purpose	10	2		8
Тема 2. Правова онтологія. Право як феномен культурно-цивілізаційного процесу / Topic 2. Legal ontology. Law as a phenomenon of the cultural and civilizational process	12	2	2	8
Тема 3. Філософські аспекти взаємодії права та влади / Topic 3. Philosophical aspects of the interaction of law and power	11			11
Разом за модулем 1 / Total for module 1	33	4	2	27
Модуль 2. Історичні типи філософії права / Module II. Historical types of philosophy of law				
Тема 4. Історичні типи філософії права / Topic 4. Historical types of philosophy of law	14	2		12
Тема 5. Філософія права ХХ століття / Topic 5. Philosophy of Law of the 20th - 21st Century	14		2	12
Разом за модулем 2 / Total for module 2	28	2	2	24
Модуль 3. Основні проблеми філософії права / Content Module III. Main Problems of Philosophy of Law				
Тема 6. Правова антропологія / Topic 6. Legal Anthropology	10	2		8
Тема 7. Правова аксіологія. Ціннісний вимір права та система правових цінностей / Legal axiology Value dimension of law and system of legal values	12	2	2	8
Тема 8. Правова гносеологія: парадигма, доктрина, істина в праві. Методологія філософії права / Legal epistemology: paradigm, doctrine, truth in law. Methodology of the philosophy of law	10			10
Тема 9. Філософія права і особистість юриста / Philosophy of law and the personality of a lawyer	12			12
Разом за модулем 3: / Total for module 3	44	4	2	38
Усього годин: / Total hours	105	10	6	89

5. Теми семінарських занять

№ з/п	Назва теми	Кількість годин/ Number of hours
Модуль 1. Предмет, функції, призначення філософії права / Module I. Subject, functions, purpose of philosophy of law		4/2
1.	Загальна характеристика, предмет філософії права / General characteristics, subject of philosophy of law	2/0
2.	Правова онтологія. Право як феномен культурно-цивілізаційного процесу / Legal ontology. Law as a phenomenon of the cultural and civilizational process	2

Модуль 2. Історичні типи філософії права / Module II. Historical types of philosophy of law		4/2
3.	Історичні типи філософії права / Historical types of philosophy of law	2/0
4.	Філософія права ХХ-ХХІ століття / Philosophy of Law of the 20th - 21st Century	2
Модуль 3. Основні проблеми філософії права / Content Module III. Main Problems of Philosophy of Law		8/2
5.	Правова антропологія / Legal Anthropology	2/0
6.	Правова аксіологія Ціннісний вимір права та система правових цінностей / Legal axiology. Value dimension of law and system of legal values	2/0
7.	Правова гносеологія: парадигма, доктрина, істина в праві. Методологія філософії права / Legal epistemology: paradigm, doctrine, truth in law. Methodology of the philosophy of law	2
8.	Філософія права і особистість юриста / Philosophy of law and the personality of a lawyer	2/0
РАЗОМ / TOTAL		16/6 год./ h.

ПЛАНІ СЕМІНАРСЬКИХ ЗАНЯТЬ / SEMINAR CLASS PLANS

Семінар № 1. Загальна характеристика, предмет філософії права / Seminar No. 1. General characteristics, the subject of philosophy of law

Питання до семінарського заняття:

1. Загальна характеристика філософії права, її значення і місце в системі юридичної освіти.
2. Історичні етапи та закономірності розвитку філософії права.
3. Специфіка сучасного розуміння предмета філософії права.
4. Структура і функції філософії права.
5. Співвідношення філософії права і загальної теорії права, соціології права, історії філософії права і філософії.

Questions for the seminar class:

1. General characteristics of the philosophy of law, its significance and place in the system of legal education.
2. Historical stages and patterns of development of the philosophy of law.
3. Specifics of the modern understanding of the subject of philosophy of law.
4. Structure and functions of the philosophy of law.
5. The relationship between the philosophy of law and the general theory of law, sociology of law, history of the philosophy of law and philosophy.

Рекомендована література до теми:

- 1) Бачинін В. А. Філософія права: Підручник для юрид. спец-тей вищих навч. закладів / В. А. Бачинін, В. С. Журавський, М. І. Панов. – К.: Видавничий Дім «Ін Юре», 2003. – 472 с.
- 2) Козловський А.А. Гносеологічні засади взаємозв'язку філософії та права // Козловський А.А. Право як пізнання: Вступ до гносеології права. – Чернівці: Рута, 1999. – С. 194-201.
- 3) Петрова Л.В. Нариси з філософії права: Навчальний посібник. – Харків: Національна юридична академія, 1995. – Розділ 1. – С. 7-90.

4) Рабінович П.М. Філософія права: деякі наукознавчі аспекти // Вісник Академії правових наук України. – 1997. – № 1. – С. 36-46.

5) Філософія права: Навчальний посібник / За ред. М.В. Костицького, Б.Ф. Чміля. – К.: Юрінком Інтер, 2000. – Розділ I. Вступ до філософії права. Предмет філософії права. – С. 5-30; Розділ II. Методологія та інструментарій філософії права. – С. 31-87.

6) Циппеліус Р. Філософія права: Підручник. – К.: Тандем, 2000. – (Природне право. – С. 92-101).

7) Шкода В.В. Вступ до правової філософії. – Х.: Фоліо, 1997. – Розділ 1. – С. 5-42.

Семінар № 2. Правова онтологія / Seminar No. 2. Legal ontology

Питання до семінарського заняття:

1. Правова онтологія як галузь знань: основні проблеми.
2. Онтологічна природа права. Поняття правової реальності.
3. Природне і позитивне право як основні структурні елементи правової реальності.
4. Основні типи праворозуміння.
5. Форми буття права. Сутнісні характеристики ідеї права (право як свобода, всезагальне благо, рівність та справедливість).

Основні поняття і категорії: буття права, правова реальність, належне і сутнісне в праві, ідея права, закон, правова норма, правове життя, правові цінності, правовий ідеал, тощо.

Questions for the seminar:

1. Legal ontology as a branch of knowledge: main problems.
2. Ontological nature of law. The concept of legal reality.
3. Natural and positive law as the main structural elements of legal reality.
4. Main types of legal understanding.
5. Forms of being of law. Essential characteristics of the idea of law (law as freedom, universal good, equality and justice).

Basic concepts and categories: being of law, legal reality, proper and essential in law, the idea of law, law, legal norm, legal life, legal values, legal ideal, etc.

Питання та завдання для самоконтролю:

1. У чому полягають особливості правової реальності.
2. Які форми (рівні) буття права можна виділити.
3. Як співвідносяться поняття «право» і «правова реальність».
4. До яких типів реальності належить право.
5. Назвіть основні відмінності між природним і позитивним правом.
6. Розкрийте співвідношення права і закону.
7. Розкрийте зміст і структуру, функції правової свідомості.
8. Яка роль правосвідомості в структурі суспільної свідомості.

Додаткові питання:

ПОЯСНІТЬ, ЧОМУ:

1. В різні історичні епохи визначаються протилежні відповіді на основні світоглядні питання розуміння права.

Questions and tasks for self-control:

1. What are the features of legal reality?
2. What forms (levels) of being of law can be distinguished?
3. How do the concepts of "law" and "legal reality" relate?
4. What types of reality does law belong to?

5. Name the main differences between natural and positive law.
  6. Reveal the relationship between law and law.
  7. Reveal the content and structure, functions of legal consciousness.
  8. What is the role of legal consciousness in the structure of social consciousness?
- Additional questions:

EXPLAIN WHY:

1. In different historical eras, opposite answers are determined to the main worldview questions of understanding law.

Основна література:

Бачинін В. А. Філософія права: Підручник для юрид. спец-тей вищих навч. закладів / В. А. Бачинін, В. С. Журавський, М. І. Панов. – К.: Видавничий Дім «Ін Юре», 2003. – 472 с.

Козловський А. А. Гносеологія норми права / А. А. Козловський // Науковий вісник Чернівецького університету. – Вип. 24. – Правознавство. – Чернівці, 1998. – §1. «Онтологія норми права». – С. 5-7.

Костицький М. В. Філософія права як наука і навчальна дисципліна / М. В. Костицький // Проблеми філософії права. – 2003. – Т. 1. – С. 17-21.

Кузнєцов В. І. Філософія права. Історія та сучасність: навч. посібник / В. І. Кузнєцов. – К.: ВД «Стилос»: ПЦ «Фоліант», 2003. – 382 с.

Музика І. В. Філософія права і соціологія права: проблема співвідношення / І. В. Музика // Проблеми філософії права. 2005. Т. III. – № 1-2. – С. 233-237.

Петрова Л. В. Нариси з філософії права: Навчальний посібник / Л. В. Петрова. – Харків: Національна юридична академія, 1995. – Розділ 1. – С. 7-90.

Рабинович П. М. Наука філософії права: до характеристики предмета й методології / П. М. Рабинович // Проблеми філософії права. – 2003. Т. 1.

Сливка С. С. Об'єкт і предмет філософії права / С. С. Сливка // Проблеми філософії права. 2008-2009. – Т. VI-VII. – С. 42.

Філософія права: Навч. посіб. / О. О. Бандура, С. А. Бублик, М. Л. Заїнчковський та ін.; [за заг. ред. М. В. Костицького, Б.Ф. Чміля]. – К.: Юрінком Інтер, 2000. – 336 с.

Філософія права: підруч. для студ. юрид. вищ. навч. закл. / О. Г. Данильян, О. П. Дзьобань, С. І. Максимов та ін.; [за ред. д-ра філос. наук, проф. О. Г. Данильяна]. – Харків: Право, 2009. – 208 с.

**Семінар № 3. Історичні типи філософії права /
Seminar No. 3. Historical types of legal philosophy**

Питання до семінарського заняття:

1. Становлення філософсько-правової думки античності (Ст. Індія, Ст. Китай, Демокріт, софісти, Сократ, Платон, Арістотель). Давньоримська філософія права (Цицерон, римські юристи, Сенека).

2. Розуміння людини та суспільства в середньовічній філософії права (Августин Блаженний, Фома Аквінський) та в епоху Відродження, Реформації (Лоренцо Валла, Жан Боден, Томас Мор).

3. Філософсько-правова думка Нового часу. Філософсько-правові ідеї Канта, Гегеля.

4. Історична школа права і марксизм.

5. Філософія права ХХ століття.
6. Становлення та розвиток української філософсько-правової науки.
7. Природне і позитивне право як основні структурні елементи правової реальності. Основні типи праворозуміння.

Questions for the seminar:

1. The formation of philosophical and legal thought of antiquity (Ancient India, Ancient China, Democritus, Sophists, Socrates, Plato, Aristotle). Ancient Roman philosophy of law (Cicero, Roman lawyers, Seneca).
2. Understanding of man and society in medieval philosophy of law (Augustine the Blessed, Thomas Aquinas) and in the Renaissance, Reformation (Lorenzo Valla, Jean Bodin, Thomas More).
3. Philosophical and legal thought of the Modern Age. Philosophical and legal ideas of Kant, Hegel.
4. Historical school of law and Marxism.
5. Philosophy of law of the 20th century.
6. The formation and development of Ukrainian philosophical and legal science.
7. Natural and positive law as the main structural elements of legal reality. Main types of legal understanding.

Рекомендована література до теми:

- 1) Бачинін В.А., Журавський В.С., Панов М.І. Філософія права: Підручник для юрид. спец-тей вищих навч. закладів. – К.: Видавничий Дім «Ін Юре», 2003. – 472 с.
- 2) Гегель. Основи філософії права / Гегель. – К., 2000.
- 3) Кузнецов В.І. Філософія права. Історія та сучасність: навч. посібник. – К.: ВД «Стилос»: ПЦ «Фоліант», 2003. – 382 с.
- 4) Петрова Л.В. Нариси з філософії права. – Х.: Національна юридична академія України, 1995. – 260 с.
- 5) Філософія права: Навч. посіб. / О.О. Бандура, С.А. Бублик, М.Л. Заінчковський та ін.; за заг. ред. М.В. Костицького, Б.Ф. Чміля. – К.: Юрінком Інтер, 2002. – 336 с.
- 6) Філософія права: Навч. посібн. / О.Г. Данільян, Л.Д. Байранча, С.І. Максимов та ін.; За заг. ред. О.Г. Данільяна. – К.: Юрінком Інтер, 2002. – 272 с.
- 7) Філософія права: підруч. для студ. юрид. вищ. навч. закл. / О.Г. Данільян, О.П. Дзьобань, С.І. Максимов та ін.; [за ред. д-ра філос. наук, проф. О.Г. Данільяна]. – Харків: Право, 2009. – 208 с.
- 8) Шульженко Ф.П., Андрусак Т.Г. Історія політичних і правових вчень. – К.: Юрінком Інтер, 1999. – 304 с.

Семінар № 4. Правова антропологія / Seminar No. 4. Legal Anthropology

Питання до семінарського заняття:

1. Сутність людини та антропологічні передумови праворозуміння. Поняття правової антропології.
2. Особистість і право. Філософський зміст інституту прав людини. Генеза прав і свобод людини в історії людства.
3. Правосвідомість як філософсько-правова проблема.
4. Ознаки та структурна організація громадянського суспільства. Співвідношення громадянського суспільства, держави та правової держави.

5. Гармонійна межа влади держави над людиною. Свобода і відповідальність, їх закріплення в Конституції України.

Questions for the seminar:

1. The essence of man and the anthropological prerequisites of legal understanding. The concept of legal anthropology.

2. Personality and law. The philosophical content of the institution of human rights. The genesis of human rights and freedoms in the history of mankind.

3. Legal consciousness as a philosophical and legal problem.

4. Signs and structural organization of civil society. The relationship between civil society, the state and the rule of law.

5. The harmonious limit of the power of the state over man. Freedom and responsibility, their enshrining in the Constitution of Ukraine.

Рекомендована література до теми:

1) Бачинін В.А. Філософія права: Підручник для юрид. спец-тей вищих навч. закладів / В.А. Бачинін, В.С. Журавський, М.І. Панов. – К.: Видавничий Дім «Ін Юре», 2003. – 472 с.

2) Бігун В.С. Антропология, аксіология та соціологія права. До питання про праворозуміння / Часопис Київського університету права. – 2005. – № 4. – С.23-32.

3) Гудима Д.А. Людинорозуміння у правовій науці (до характеристики сучасного поняттєвого апарату / Проблеми філософії права. 2005. Т. III. – № 1-2. – С. 256-266.

4) Костицький М.В. Філософія права як наука і навчальна дисципліна / Проблеми філософії права. 2003. Т. 1. – С. 17-21.

5) Кузнецов В.І. Філософія права. Історія та сучасність: навч. посібник. – К.: ВД «Стилос»: ПЦ «Фоліант», 2003. – 382 с.

6) Ніцше Ф. Так казав Заратустра. Жадання влади. – К.: Основи-Дніпро, 1993. – 415 с.

7) Філософія права: Навч. посіб. / О.О. Бандура, С.А. Бублик, М.Л. Заінчковський та ін.; за заг. ред. М.В. Костицького, Б.Ф. Чміля. – К.: Юрінком Інтер, 2002. – 336 с.

8) Циппеліус Р. Філософія права: Підручник. – К.: Тандем, 2000. – 300 с.

9) Штурцев Ю. Ю. Антропология права як форма наукової діяльності / Проблеми філософії права. 2006-2007. Т. IV-V. – С.193-199.

Семінар № 5. Аксіологія права / Seminar No. 5. Axiology of Law

1. Сутність і предмет аксіології права.

2. Право і мораль. Моральні цінності в структурі аксіології права: зло, добро, справедливість.

3. Цінності права і право як цінність. Антицінність права. Особливості ціннісного підходу в дослідженні права.

4. Рівність як ключове поняття в аксіології права.

5. Справедливість як соціально-правова цінність.

6. Свобода як всезагальний принцип права.

Основні поняття до теми

Цінності в праві, право як цінність, правові ціннісні установки, спільне благо, суб'єкт права, правосвідомість, правова культура особистості, аксіологічний аспект права, соціально-правова цінність, мораль, рівність, справедливість, свобода.

1. The essence and subject of the axiology of law.
2. Law and morality. Moral values in the structure of the axiology of law: evil, good, justice.
3. The values of law and law as a value. Anti-value of law. Features of the value approach in the study of law.
4. Equality as a key concept in the axiology of law.
5. Justice as a socio-legal value.
6. Freedom as a universal principle of law.

Basic concepts for the topic

Values in law, law as a value, legal value orientations, common good, subject of law, legal consciousness, legal culture of the individual, axiological aspect of law, socio-legal value, morality, equality, justice, freedom.

Основна література:

1. Бачинін В. А., Журавський В. С., Панов М. І. Філософія права: Підручник для юрид. спец-тей вищих навч. закладів. – К.: Видавничий Дім «Ін Юре», 2003. – 472 с.
2. Бігун В. С. Антропология, аксіологія та соціологія права. До питання про праворозуміння / Часопис Київського університету права. – 2005. – № 4. – С. 23-32
3. Боднар С. Б. Поняття рівності у філософії права // Проблеми філософії права – 2005. – Том III. – № 1-2. – С. 311-317.
4. Горбатенко В. П. Справедливість як соціально-правова цінність // Проблеми філософії права – 2003 – Том I. – С. 150-153.
5. Гьофе О. Справедливість і субсидіарність. Виступи в Україні. – К.: Альтерпрес, 2004. – 144 с.
6. Гьофе О. Розум і право. Склад інтеркультурного правового дискурсу / Пер. з нім. Л. А. Ситниченко, М. Д. Кутлаєвої. – К.: Альтерпрес, 2003. – 264 с.
7. Донченко О. П. Свобода як всезагальний принцип права // Проблеми філософії права – 2005. – Том III. – № 1-2. – С. 307-310.
8. Кельзен Г. Чисте правознавство / Г. Кельзен; пер. з нім. О. Мокровольського. – К.: Юніверс, 2004. – 496 с.
9. Козловський А. А. Ціннісно-нормативне пізнання в структурі права // Острозька Академія. Наукові записки. – Том 1. – Частина II. – Острог, 1998. – С. 214 – 220.
10. Козюбра М. І. Право як явище культури // Право та культура: теорія і практика. – Київ, 1997.
11. Патеї-Братасюк М. Філософія права: Навчальний посібник. – Тернопіль: «Видавництво Астон», 2006. – 344 с.
12. Рікер П. Право і справедливість / О. Сирцова, В. Каденко (пер.). – К., Юрінком Інтер, 2002. – 272 с.
13. Тарахович Т. І. Право та мораль у системі соціальної регуляції / Проблеми філософії права. 2003. – Т. I. – С. 147-149.
14. Тимошенко В. Свобода і право: проблема взаємозв'язку // Право України. – 2009, № 3. – С. 71-75.
15. Філософія права: Навч. посіб. / О. О. Бандура, С. А. Бублик, М. Л. Заїнчковський та ін.; за заг. ред. М. В. Костицького, Б. Ф. Чміля. – К.: Юрінком Інтер, 2002. – 336 с.
16. Фуллер Л. Мораль права. – К.: Сфера. – 1999.

Семінар № 6. Правова гносеологія: парадигма, доктрина, істина у праві. Методологія права / Seminar No. 6. Legal epistemology: paradigm, doctrine, truth in law. Methodology of law

Питання до семінарського заняття:

1. Загальна характеристика, предмет правової гносеології.
2. Категорія істини як центральна категорія правової гносеології.
3. Пізнавальні процеси у правотворчості та правореалізації. Рівні знання у праві: гадка, поняття права, ідея права.
4. Правова практика як критерій правової істини.
5. Зміст методології філософії права та її рівні.
6. Основні структурні компоненти методології права та призначення філософії права.

Questions for the seminar:

1. **General characteristics, the subject of legal epistemology.**
2. **The category of truth as the central category of legal epistemology.**
3. **Cognitive processes in lawmaking and law implementation. Levels of knowledge in law: opinion, concept of law, idea of law.**
4. **Legal practice as a criterion of legal truth.**
5. **The content of the methodology of the philosophy of law and its levels.**
6. **The main structural components of the methodology of law and the purpose of the philosophy of law.**

Рекомендована література до теми:

- 1) Бандура О.О. Правознавство у системі наукового знання: Аксіологічно-гносеологічний підхід: Монографія для науковців, виклад., аспірант., ад'юнкт., магістрант., студ. і курсант. юрид. навч. закл. та факульт. – К.: Київ. нац. ун-т внутр. справ, 2010. – 272 с.
- 2) Бачинин В.А. Філософія права: Підручник для юрид. спец. вузів / В.А. Бачинин, В.С. Журавський, М.І. Панов. – К. : Видавничий Дім «Ін Юре», 2003. – 472 с.
- 3) Козловський А.А. Право як пізнання: Вступ до гносеології права. – Чернівці: Рута, 1999. – 295 с.
- 4) Кузнецов В.І. Філософія права. Історія та сучасність: Навч. посібник. – К.: ВД «Стилос: ПЦ «Фоліант», 2006. – 382 с.
- 5) Максимов С.І. Філософія права: сучасні інтерпретації: вибрані праці : статті, аналітичні огляди, переклади (2003-2010). – Х.: Право, 2011. – 336 с.
- 6) Рабінович П.М. Сутність праворозуміння // Право України. – 2007. – №9. – С. 3-7.
- 7) Філософія права / За ред Дж. Фейнберга. – К.: «Основи», 2007. – 1256 с.
- 8) Філософія права: Навч. посіб. / О.Г. Данільян, Л.Д. Байрачна, С. І. Максимов та ін.; За заг. ред. О.Г. Данільяна. – Х.: Прапор, 2006. – 272 с.
- 9) Філософія права: Навч. посіб. / О.О. Бандура, С.А. Бублик, М.Л. Заінчковський та ін.; За заг. ред. М.В. Костицького, Б.Ф. Чміля. – К. : Юрінком Інтер, 2000. – 336 с.
- 10) Філософія права: Навч.-метод. посіб. / О.О. Бандура, В.М. Вовк, М.В. Костицький, Ю.С. Симон та ін.; За ред. акад. М.В. Костицького. – К. : КНУВС, 2007. – 160 с.
- 11) Філософія права: Навчальний посібник / За ред. М.В. Костицького, Б.Ф. Чміля. – К.: Юрінком Інтер, 2000. – Розділ VI. Правова епістемологія: істина у правотворчості та правозастосуванні. – С. 291-329.
- 12) Циппеліус Р. Філософія права: Підручник. – К.: Тандем, 2000. – 300 с. (Неокантіанські теорії права. – С. 16-18).

6. Самостійна робота

№ з/п	Назва теми	Кількість годин
Модуль 1. Предмет, функції, призначення філософії права / Module I. Subject, functions, purpose of philosophy of law		21
1.	Філософія права, її зміст та призначення / Philosophy of law, its content and purpose	6
2.	Правова онтологія. Право як феномен культурно-цивілізаційного процесу / Legal ontology. Law as a phenomenon of the cultural and civilizational process	6
3.	Філософські аспекти взаємодії права та влади / Philosophical aspects of the interaction of law and power	9
Модуль 2. Історичні типи філософії права / Module II. Historical types of philosophy of law		18
4.	Історичні типи філософії права / Historical types of legal philosophy	6
5.	Філософія права ХХ – ХХІ століття / Philosophy of Law of the 20th–21st Century	12
Модуль 3. Основні проблеми філософії права/ Content Module III. Main Problems of Philosophy of Law		30
6.	Правова антропологія / Legal anthropology	6
7.	Правова аксіологія Ціннісний вимір права та система правових цінностей / Legal axiology Value dimension of law and system of legal values	8
8.	Правова гносеологія: парадигма, доктрина, істина в праві. Методологія філософії права / Legal epistemology: paradigm, doctrine, truth in law. Methodology of the philosophy of law	6
9.	Філософія права і особистість юриста / Philosophy of law and the personality of a lawyer	10
РАЗОМ:		69 год.

7. Індивідуальні завдання

Виконання словника: термінологічний (82 терміни), словник персоналіїв (до 30 осіб).

8. Методи навчання

Основні форми освітнього процесу при вивченні дисципліни «Філософія права»:

- навчальні заняття;
- самостійна зжобувачів вищої освіти;
- робота в науковій бібліотеці ЦДУ ім. В. Винниченка та мережі Інтернет;
- контрольні заходи.

Види навчальної роботи студентів:

- лекція з використанням структурно-логічних схем;
- семінарське заняття;
- консультація;
- залік.

У процесі вивчення дисципліни «Філософія права застосовуються наступні методи навчання:

За типом пізнавальної діяльності:

- пояснювально-ілюстративний;
- репродуктивний;
- проблемного викладу;
- дослідницький;
- відповідно до логіки пізнання:
- аналітичний;
- індуктивний;
- дедуктивний;

За основними етапами процесу:

- формування знань;
- формування умінь і навичок;
- застосування знань;
- узагальнення;
- закріплення;
- перевірка;

За системним підходом:

- стимулювання та мотивація;
- контроль та самоконтроль.

За джерелами знань:

- словесні – розповідь, пояснення, лекція;
- наочні – демонстрація, ілюстрація.

За рівнем самостійної розумової діяльності:

- проблемний;
- частково-пошуковий;
- дослідницький;
- метод проблемного викладання.

9. Методи контролю

Оцінювання якості знань студентів, в умовах організації освітнього процесу за кредитно-трансферною накопичувальною системою здійснюється шляхом поточного, підсумкового (семестрового) контролю за 100-бальною шкалою оцінювання, за шкалою ЄКТС та національною шкалою оцінювання.

9.1. Поточний контроль

Поточний контроль – це оцінювання навчальних досягнень студента (рівень теоретичних знань та практичні навички з тем, включених до модулів) під час проведення аудиторних занять, організації самостійної роботи, на консультаціях (під час відпрацювання пропущених занять чи за бажання підвищити попереднє оцінювання) та активності студента на занятті.

Поточний контроль реалізується у формі опитування, виступів на семінарських заняттях, експрес-контролю, контролю засвоєння навчального матеріалу, запланованого на самостійне опрацювання студентом тощо.

Форми участі студентів у навчальному процесі, які підлягають поточному контролю:

- виступ з основного питання;
- усна доповідь;
- доповнення, запитання до того, хто відповідає, рецензія на виступ;
- участь у дискусіях, інтерактивних формах організації заняття.
- аналіз джерельної та монографічної літератури;
- письмові завдання (тестові, контрольні, творчі роботи, реферати тощо);
- самостійне опрацювання тем;
- підготовка тез, конспектів навчальних або наукових текстів;
- систематичність роботи на семінарських заняттях, активність під час обговорення питань.

Критеріями оцінки є:

усні відповіді:

- повнота розкриття питання;
- логіка викладання, цілісність, системність відповіді, культура мови;
- самостійність суджень студента і творчість мислення, його теоретичний рівень;
- використання основної та додаткової літератури;
- аналітичні узагальнення, уміння робити порівняльний аналіз;
- рівень сформованості і здатності вирішувати комунікативні завдання, визначені в робочій навчальній програмі (організація дискусії із проблемного питання, вміння давати стислі й місткі відповіді опонентам у дискусії, аргументовано захищати свою концепцію і висновки, підводити висновки за результатами дискусії);

виконання письмових завдань:

- логічність, уміння формулювати висновки;
- акуратність оформлення письмової роботи.

Максимальний бал за виступ з питань певної теми модуля на *семінарському занятті* – 2 бали:

К-сть балів	Критерії оцінювання
2	студент повністю засвоїв теоретичний матеріал, логічно викладає його, пов'язуючи з вивченим раніше, бачить міжпредметні зв'язки, наводить аргументи, робить покликання на потрібну літературу. Обов'язковим є ознайомлення з додатковою літературою, її опрацювання і використання під час розкриття питання. Студент робить висновки, висловлює гіпотези, дискутує
1,5	студент засвоїв теоретичний матеріал, вільно викладає його, наводить приклади, однак є незначні проблеми з усвідомленням системних зв'язків, коментарем теоретичного матеріалу. Не завжди дотримується логіки викладу, припускається незначних помилок чи неточностей
1	студент засвоїв матеріал на рівні переказування, відтворює вивчене не завжди логічно, припускається помилок
0,5	студент невпевнено переказує матеріал, не завжди вправно ілюструючи його. Під час відповіді потребує допомоги, допускається помилок

До 2-х балів виставляється студентові, який робив вдалі доповнення протягом семінарських занять з певної теми модуля, виправляв неточності, старанно працював впродовж заняття, залучався до колективних обговорень;

Якщо студент жодного разу не відповідав на семінарських заняттях, матиме за відповідний поточний контроль 0 балів;

До 8 балів студент може отримати за виконані завдання *самостійної роботи* з певної теми модуля, з урахуванням якості, повноти виконання завдання;

До 5 балів – виставляється студентам, які брали участь у науково-дослідній роботі – роботі конференцій, студентських наукових гуртків та проблемних груп, підготовці публікацій, були учасниками олімпіад, конкурсів, – за рішенням кафедри.

До 8 балів виставляється студентам в кожному модулі за виконання комплексної контрольної роботи.

Для проведення контрольних робіт розроблено модульні контрольні завдання двох варіантів. Варіанти завдань для модульного контролю є рівнозначні за трудомісткістю.

За виконання завдань комплексної контрольної роботи студент отримує *оцінку* (кількість балів): максимальна кількість балів – 8.

У процесі виконання контрольних завдань студент може користуватися лише тими допоміжними матеріалами, які визначені викладачем. Студентові забороняється в будь-якій формі обмінюватися інформацією з іншими студентами та користуватися матеріалами, крім дозволених. За умови порушення студентом установлених правил виконання роботи викладач позбавляє можливості продовжувати виконання контрольних завдань, не перевіряє роботу, робить на ній відповідний запис і оцінює нулем балів. Результати контрольного заходу студента, який не з'явився на нього, також оцінюються нулем балів незалежно від причини.

Перескладання контрольної роботи допускається в терміни, визначені викладачем, під час поточних консультацій.

До 40 балів передбачено за виконання ІНДЗ: Глоссарій дисципліни (термінологічний словник та словник персоналій).

Студент, який не з'являвся на заняття (з поважних причин, підтверджених документально), а отже, не мав *поточних оцінок*, має право повторно пройти поточний контроль під час консультацій. На консультаціях студент може відпрацювати пропущені семінарські заняття, захистити реферати, а також ліквідувати заборгованості з інших видів навчальної роботи.

9.2. Підсумковий (семестровий) контроль

З дисципліни «Філософія права» передбачена така форма семестрового контролю, як залік, який проводиться в заліковий тиждень.

Підсумкова кількість балів з дисципліни (максимум 100 балів) визначається як сума балів:

- поточного контролю, виконання контрольних робіт,
- за виконану самостійну роботу кожного модуля,
- за виконане ІНДЗ (до 40 балів).

Залік виставляється за результатами роботи студента впродовж усього семестру.

Усім студентам, які повністю виконали навчальний план і позитивно атестовані з цієї дисципліни за кредитно-трансферною накопичувальною системою (набрали не менше 60 % від 100 балів), сумарний результат семестрового контролю в балах та дворівневою шкалою «зараховано», «не зараховано», за шкалою ЄКТС заноситься у Відомість обліку успішності, Залікову книжку студента. Заповнена та оформлена відомість обліку успішності повертається у деканат у визначений термін особисто викладачем.

У випадку отримання менше 60 балів (FX,F в ЄКТС) за результатами семестрового

контролю, студент обов'язково здійснює перекладання для ліквідації академзаборгованості.

ЗАСОБИ ДІАГНОСТИКИ РЕЗУЛЬТАТІВ НАВЧАННЯ ЗДОБУВАЧІВ ОСВІТИ. ПОРЯДОК ТА КРИТЕРІЇ ВИСТАВЛЕННЯ БАЛІВ

У разі, якщо здобувач подав декларацію про визнання результатів неформального та /або інформального навчання стосовно певного освітнього компонента ОНП, оцінювання відбувається відповідно до Порядку визнання результатів навчання, здобутих шляхом неформальної та/або інформальної освіти, в Центральноукраїнському державному університеті імені Володимира Винниченка (затвердженого вченою радою університету, протокол № 9 від 26 грудня 2022 р.).

Результати навчання та компетентності, що можуть бути визнані в межах цього освітнього компонента, можна досягати та здобувати в системі неформальної освіти під час участі в тренінгах, майстер-класах, семінарах, вебінарах, дистанційних курсах, стажуваннях тощо, що підтверджено відповідним документом (дипломом, сертифікатом, свідоцтвом под.). – пункти 1.5, 1.6, 1.9, 1.10 названого Порядку.

В разі отримання здобувачем диплома, сертифіката, свідоцтва як результату неформального та /або інформального навчання, то можливе перезарахування балів – мінімум 60 балів.

9.3. Розподіл балів, які отримують студенти

Дисципліна «Філософія права»

Модуль № 1			РАЗОМ ЗА МОДУЛЬ 1	Модуль № 2			РАЗОМ ЗА МОДУЛЬ 2	Модуль № 3			РАЗОМ ЗА МОДУЛЬ 3	ІНДЗ	Сума
Семінари Т. 1-3	СРС	КР 1		Семінари Т. 4-5	СРС	КР 2		Семінари Т.6-9	СРС	КР 2			
4	8	8	20	4	8	8	20	4	8	8	20	40	100

T1, T2 ... T9 – теми модулів.

Довідник з розподілу оцінок/ Reference book on ratings

Національна недиференційована шкала / National undifferentiated grade	Національна диференційована шкала / National differentiated grade	Шкала ECTS / ECTS grade	Мін. - Макс. бал / Min. - Max. scores	Критерії оцінювання / Assessment criteria
Зараховано / Passed	Відмінно / Excellent	A	90 - 100	Бездоганна підготовка в широкому контексті / Indepth broadscale training, outstanding performance
	Добре / Good	B	82 - 89	Повні знання, міцні вміння / Competent work, laudable performance
		C	74 - 81	Хороші знання та вміння / Sufficient performance
	Задовільно / Satisfactory	D	64 - 73	Задовільні знання, стереотипні вміння / Weak performance with little

				evidence
		E	60 - 63	Виконання мінімальних вимог діяльності в стандартних умовах / Minimally acceptable work under standard conditions
Не зараховано / Fail	Незадовільно / Fail	Fx	35 - 59	Слабкі знання, відсутність умінь / Poor performance that indicates a lack of understanding of essential subject matter as well as of necessary skills
		F	1 - 34	Необхідний повторний курс / Refresher course is required

10. Методичне забезпечення

1. Навчально-методичні рекомендації з дисципліни «Філософія права».

11. Питання, що виносяться на залік

1. Філософія права в системах філософії та юриспруденції. Сутність та особливості філософського підходу до права. Предмет філософії права. Значення парадигми новітньої науки для розуміння права.
2. Структура, функції, основне питання філософії права.
3. Співвідношення предметів та методології філософії права, загальної теорії права та соціології права.
4. Правова онтологія: онтологічна природа права та правова реальність.
5. Єдність природного та позитивного права й відмінності між ними. Природне право як ідея та ідеал права.
6. Правосвідомість як проблема філософії права. Цивілізаційне і специфічно-культурне у правосвідомості.
7. Основні ідеї і принципи філософії права Античності. Сократ, Платон, Арістотель.
8. Основні ідеї і принципи філософії права Середньовіччя.
9. Основні ідеї і принципи філософії права епохи Відродження.
10. Основні ідеї і принципи філософії права Нового часу. Філософсько-правові ідеї західноєвропейського просвітництва XVIII століття: загальна характеристика.
11. Німецька класична філософія права: загальна характеристика. Етико-правові ідеї у філософії І. Канта і сучасність. Методологічні основи філософії права Г.В.Ф. Гегеля.
12. Критична філософія права К. Маркса та Ф. Енгельса.
13. Історична школа права (Г. Гуго, Ф. Савіньї, Г. Пухта).
14. Позитивізм та його історичні форми в сучасній філософії права. Представники аналітичного правового позитивізму (Бентам, Остін, Ієрінг, Кельзен).
15. Характеристика філософії права 20 ст.
16. Філософія права в Україні
17. Правова антропологія: антропологічні основи права, сутність людини, ментальні передумови правосвідомості. Людиномірні засади права.
18. Громадянське суспільство: історичний філософсько-правовий екскурс.
19. Основні теорії співвідношення права і моралі.

20. Філософсько-правове розуміння прав людини
21. Основні ідеї, принципи, структура правової аксіології.
22. Справедливість як правова цінність та принцип права.
23. Цінності у праві та право як цінність.
24. Свобода як цінність. Право як реалізація ідеї свободи.
25. Теорія справедливості Дж. Роулза.
26. Правова гносеологія. Основи методології права
27. Основні етапи, рівні та методи пізнання у праві. Правова практика як критерій правової істини.
28. Категорія істини як центральна категорія правової епістемології.
29. Способи обґрунтування права: об'єктивізм, суб'єктивізм, інтерсуб'єктивізм.
30. Покарання як філософсько-правова та соціальна проблема. Підсвідомі основи злочинної діяльності (З. Фрейд).

12. Рекомендована література

1. Бандура О.О. Правознавство у системі наукового знання: Аксіологічно-гносеологічний підхід: Монографія для науковців, виклад., аспірант., ад'юнкт., магістрант., студ. і курсант. юрид. навч. закл. та факульт. / О.О. Бандура. – К.: Київ. нац. ун-т внутр. справ, 2010. – 272 с.
2. Бачинін В.А., Панов М.І. Філософія права: Підручник. – К.: Видавничий дім «ІН ЮРЕ», 2006. – 472 с.
3. Великий енциклопедичний юридичний словник / НАН України; Інститут держави і права ім. В.М. Корецького / Ю.С. Шемшученко (ред.). – К.: Юридична думка, 2007. – 992 с.
4. Вовк В.М., Кравець В.М., Симон Ю.С. та ін. Словник основних термінів з філософських дисциплін. – К.: КНУВС, 2006. – 120 с.
5. Гегель Г.В.Ф. Основи філософії права, або Природне право і державознавство. – К.: Юніверс, 2000. – 336 с.
6. Гудима Д.А. Права людини: антрополого-методологічні засади дослідження / Редкол. П.М. Рабінович та ін. – Серія І. Дослідження та реферати. – Вип. 20. – Львів: Край, 2009. – 292 с.
7. Гьофе О. Справедливість і субсидіарність. Виступи в Україні. – К.: Альтерпрес, 2004. – 144 с.
8. Гьофе О. Розум і право. Склад інтеркультурного правового дискурсу / Пер. з нім. Л. А. Ситниченко, М. Д. Кутлаєвої. – К.: Альтерпрес, 2003. – 264 с.
9. Дворкін Р. Серйозний погляд на права. – К.: Основи, 2000. – 520 с.
10. Костицький М.В. Філософські та психологічні проблеми юриспруденції: Вибрані наукові праці – Чернівці: Рута, 2008. – 560 с.
11. Кузнецов В.І. Філософія права. Історія та сучасність: Навч. посібник. – К.: ВД «Стилос»: ПЦ «Фоліант», 2006. – 382 с.
12. Максимов С.І. Філософія права: сучасні інтерпретації: вибрані праці: статті, аналітичні огляди, переклади (2003-2010). – Х.: Право, 2011. – 336 с.
13. Мельничук Н.Ю. Категорії «злочин» та «покарання» у філософсько-правовому вимірі: Монографія. – Львів. держ. ун-т внутр. справ. – Л.: 2010. – 439 с.
14. Навчально-методичний комплекс з навчальної дисципліни «Філософія права» [Текст] / Уклад. М.В. Костицький, В.М. Кравець, Б.Ф. Чміль та ін. – К.: Київ. нац. ун-т внутр. справ, 2010. – 48 с.

15. Рабінович П.М Сутність праворозуміння // Право України. – 2007. – №9. – С. 3-7.
16. Рікер П. Право і справедливість. К.: Дух і літера, 2002. – 218 с.
17. Ролз Дж. Теорія справедливості. – К.: Основи, 2005. – 536 с.
18. Сливка С.С. Філософія права. – Л.: Львів. держ. ун-т внутр. справ, 2006. – 136 с.
19. Філософія права: Хрестоматія / Под ред. Н.И. Панова. – К.: ИД Ин-Юре, 2002. – 382 с.
20. Філософія права: Навч. посіб. / О.Г. Данільян, Л.Д. Байрачна, С.І. Максимов та ін.; За заг. ред. О.Г. Данільяна. – Х.: Прапор, 2006. – 272 с.
21. Філософія права: Навч. посіб. / О.О. Бандура, С.А. Бублик, М.Л. Заінчковський та ін.; За заг. ред. М.В. Костицького, Б.Ф. Чміля. – К.: Юрінком Інтер, 2000. – 336 с.
22. Філософія права / За ред Дж.Фейнберга. – К.: «Основи», 2007. – 1256 с.
23. Філософія права: Словник / Бачинін В.А., Журавський В.С., Панов М.І – К.: Концерн «Видавничий дім» «Ін Юре», 2009. – 408 с.
24. Філософський енциклопедичний словник. – К.: Абрис, 2002. – 742 с.
25. Фуллер Лон Л. Мораль права / Пер. з англ. – К.: Сфера, 2004. – 232 с.
26. Харт Х.Л.А. Поняття права – К.: КНТ. – 302 с.
27. Циппеліус Р. Філософія права: Підручник; пер. з нім. – К.: Тандем, 2000. – 300 с.
28. Шкода В.В. Вступ до правової філософії. – Х.: Фоліо, 1997. – 223 с.
29. Шульженко Ф.П., Андрусак Т.Г. Історія політичних і правових вчень. – К.: Юрінком Інтер, 1999. – 304 с.
30. Юридична енциклопедія. – К.: Вид-во «Українська енциклопедія ім. М.П. Бажана», 1998-2002. – Т. 1-4.

13. Інформаційні ресурси

www.nbu.gov.ua	Національна бібліотека України ім. І.І. Вернадського
www.memory.gov.ua	Український інститут національної пам'яті
URL: http://textbooks.net.ua/content/category/26/76/32/	Матеріали з навчального предмету «Філософія права»
URL: http://www.nai.kiev.ua/books/mnp_fil_prava/Files/media.htm	Мультимедійний посібник «Філософія права». Національна академія внутрішніх справ